

Міністерство освіти і науки України
Державна служба геодезії, картографії та кадастру
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Державне підприємство «Закарпатський геодезичний центр»
Державне управління охорони навколишнього
природного середовища в Закарпатській області
Головне управління Держкомзему у Закарпатській області
Державне підприємство ДП «Закарпатський
науково-дослідний та проектний інститут землеустрою»
Закарпатська обласна організація Товариства лісівників України
Закарпатський відділ Українського географічного товариства

«НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОДЕЗІЇ, ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННІ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ»

Матеріали

V Міжнародної науково-практичної конференції
28-30 жовтня 2010 р.
м. Ужгород, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

М. В. Газуда

*ДВНЗ «Ужгородський Національний університет»,
кафедра економіки, менеджменту і маркетингу,
e-mail: mishagazuda@gmail.com*

Зважаючи на обмеженість більшої частини природних ресурсів, інтенсивність їхнього використання та незначний залишок, з одного боку, і постійно зростаючі потреби людства з іншого, доводять, що актуальним як ніколи, є зміна пріоритетів в управлінні та використанні вищезазначених ресурсів.

Серед відомих науковців, які зробили вагомий внесок у теорію та методологію природокористування слід виділити праці Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, О. Кашенко, В. Кравціва, В. Мікловди, В. Міщенко, С. Попа, В. Трегобчука, М. Хвесика, М. Якимчука та інших. Ними опрацьовано та поглиблено теоретико-методологічні основи природокористування, класифіковано основні принципи й підходи використання й управління, розглянуто особливості національного та регіонального використання ресурсного потенціалу.

Не зупиняючись на загально відомій класифікації природних ресурсів [1, с. 48], було б доцільним, на нашу думку, розділити напрямки досліджень за видами ресурсів, що дасть змогу проаналізувати особливості управління щодо їх використання й відновлення. При цьому зауважимо, що:

1. Проблема використання *невичерпних природних ресурсів*, на перший погляд, є найменш гострою, оскільки вони є загальнодоступними, ефективними й необмеженими у використанні, потребують більш

широкого освоєння та нарощування об'ємів споживання, і в той же час вимагають глибокого аналізу на вплив та порушення балансу в природному середовищі, який може призвести до екологічних катастроф.

2. Найбільш гостро стоїть проблема з використання *вичерпних природних ресурсів*, які поділяють на *відновлювальні й невідновлювальні*. Важливим у цьому напрямку є формування національних підходів та принципів споживання в контексті реалізації «стратегії сталого розвитку» [2, с. 48].

Як бачимо, одним з основних резервів забезпечення розвитку суспільства є *відновлювальні природні ресурси*, основною ознакою яких, є здатність до самовідтворення й характеризується певною величиною для кожного окремого ресурсу. Проаналізувавши можливості відтворення природних екосистем, та динаміку споживання природних ресурсів можемо виділити три фази в історичному розвитку суспільства: *перша* – споживання ресурсів є нижче можливостей природних відтворювальних систем, *друга* – споживання співпадає з можливостями відтворення й *третьа фаза* – величина споживання більша за здатність відтворення.

Постає питання: на якій фазі або етапі використання природних відновлювальних ресурсів знаходиться світове виробництво сьогодні?

Очевидним, на нашу думку, є перевищення споживання над можливостями природного відтворення, порушення природного балансу відновлюваних систем, надмірне навантаження на природне середовище, нерациональне використання ресурсів, що призводить до негативних наслідків, прикладом яких може бути історія з оленями на острові св. Матвія [2].

Наведений приклад ілюструє реакцію природного середовища на надмірне його перевантаження й, на нашу думку, може слугувати моделлю історико-економічного розвитку людства та доводить, що природний дисбаланс і невідповідність потреб споживання з можливостями системи призводить до катастрофи.

Основними завданнями, що до збереження та відновлення природних ресурсів, які необхідно вирішити суспільству на даному етапі є:

- збільшення використання невичерпних природних ресурсів, не порушуючи при цьому, балансу в природних та екологічних системах;
- максимально можливе обмеження використання вичерпних невідновлювальних природних ресурсів з метою їх збереження для майбутніх поколінь;
- збалансування рівня використання відновлювальних природних ресурсів з відтворювальними можливостями природного середовища;
- формування та використання механізмів управління які унеможливають зловживання в сфері природокористування, а їх дотримання буде надавати економічним суб'єктам переваги;
- підвищення морально-етичних норм та свідомості суб'єктів економічної діяльності, з метою зменшення споживання в першу чергу

товарів, що знаходяться за межею фізіологічних і духовних потреб людини.

Необхідність збалансування відтворювальних природних процесів з нормами споживання, спонукає автора до визначення й використання категорії **«відтворювальне природокористування»**, що означає – управління й користування відновлювальними природними ресурсами в межах їх відтворювальних можливостей, з метою їх збереження та нагромадження. По своїй суті **відтворювальне природокористування** – це особливий механізм споживання природних благ, який забезпечить нарощування темпів споживання за рахунок випереджувального зростання як самих благ, так і їх відтворювальних можливостей, і важливо наголосити, що чим більшою буде різниця між відновленням і споживанням тим ефективнішими стануть процеси нагромадження й відтворення, а в подальшому і споживання.

Для реалізації **відтворювального природокористування**, спробуємо визначити *принципи*, як складову самого механізму:

1. **Відтворення природного ресурсу повинно бути більшим за його споживання**, що дасть можливість кількісного збільшення як самого ресурсу, так і відновлювальних можливостей.

2. **Підвищення відтворювальних можливостей природного ресурсу** (де це можливо, як приклад – збільшення лісових насаджень).

3. **Мінімалізація споживання ресурсів** за рахунок впровадження новітніх енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

4. **Державна форма власності на природні ресурси** повинна бути домінуючою, так як забезпечує принцип соціальної справедливості.

5. **Виховання в населення еколого-економічного світогляду та нових життєвих пріоритетів**, які забезпечать раціональне природокористування, охорону навколишнього середовища та зменшення особистого споживання «необов'язкових товарів та благ».

6. **Обов'язковість плати за використання природних ресурсів.**

7. **Пріоритетності природного фактору над виробничим** – інтереси збереження природних екосистем вище за виробничі (споживчі) потреби.

8. **Державного управління, моніторингу та контролю** при споживанні природних ресурсів.

Отже, раціональне використання відновлювальних природних ресурсів, подальше зростання їх споживання, може забезпечити запропонований **«механізм відтворювального природокористування»**, реальність реалізації якого, можливо лежить у площині дискусії, адже, і «концепцію сталого розвитку», деякі науковці вважають утопією [5, с. 714]. Утримавшись від дискусії «утопія чи реальність?» по даній проблематиці, зауважимо, що проблема природокористування існує, причому гостро, і вимагає безвідкладного вирішення, оскільки відстрочки призведуть лише до накопичення та поглиблення проблем. Так, усе, що буде зроблено в напрямку забезпечення раціонального природокористування, якщо навіть кінцева мета і не буде досягнута, слід

розцінювати як позитивні зрушення в соціально-економічному розвитку суспільства, що дадуть можливість для його подальшого гармонійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данилишин Б. М. Економіка природокористування: [підручник] / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесика, В. А. Гаолян. – К.: «Кондор», 2009. – 465 с. ISBN 978-966-351-212-9.
2. Пономаренко В. "Проблема 2033" [Електронний ресурс] / В. Пономаренко – Режим доступу: <http://www.apocalipsys.org.ua/2008/09/06/lyudi-i-oleni-budem-li-my-umnee/>.
3. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_164.
4. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Д. М. Стеченко. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2004. – 262 с. ISBN 966-8148-44-4.
5. Мельник Л. Г. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник / За зал. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника та к.е.н., проф. М. К. Шапочки. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 759 с. ISBN 978-966-680-189-2.